

enim undique qui Boricium sicut latronem capiunt, et verberatum, lato sordidum, nudum, exceptis femoralibus, regi adducunt. Omnes eum latronem putabant, ipse vero regi prostratus, licet ignoraret linguam nostram, et rex tunc interpretem non haberet, quædam tamen verba nota, barbaris vocibus inserens, et suum nomen sæpius iterans, quis esset aperuit. Mox igitur honeste induitur et in crastinum reservatur. Hungarus autem rex qui prope nos tentoria fixerat, et Boricium jam expertus metuebat, loco vicinus et timore curiosus, illico scivit quod gestum est. Hunc ergo a rege sicut ab amico, et pro fœdere amoris quasi ex debito requirit, et insuper ob hoc multa, imo vix credenda promittit. Similiter prece et pretio sollicitat ani-

mos procerum; sed non valet extorquere a rege instantia precum aut munus, nisi quod prius iudicasset communis sententia **26** sapientum. Suum hunc fatebatur amicum, non tamen propter eum sibi faciendum esse quod dedeceret peregrinum. Episcopi tandem, et optimates alii convocati, discussa ratione iudicaverunt ut rex regi pacem servaret, et viro nobili, licet capto, vitam servaret, quia scelus esset utrumque, et morti hominem vendere, et amici sine ratione fœdera rumpere. Ergo rex Hungarus se nostris non credens, sed tristis abscedens, tutiora et remotiora sui regni requirit; noster autem Boricium satis honeste secum habens, de Hungaria educit.

LIBELLUS TERTIUS.

Hucusque lusimus, quia nec damna pertulimus ex malitia hominum, nec pericula timuimus de astutia subdolorum. Ex quo autem intravimus Bogariam, terram Græcorum, et virtus laborem pertulit, et sensus exercitium. Ingressuri desertum, in Brundisio paupere civitate victualibus onustamur, quæ maxime Hungaria per Danubium ministravit. Erat ibi tanta navium multitudo, quas Alemanni adduxerant, ut domibus ædificandis, et igni civibus in longum sufficerent. Harum minores nostri accipiebant, et transducto amne, de quodam castro Hungariæ non longe posito, necessaria convehebant. Hic primo cupream monetam et stammas offendimus; et pro una earum v denarios, et pro xii solidis marcam tristes dabamus, vel potius perdebamus. Ecce in introitu suæ terræ Græci perjurio maculantur. Debetis enim jam dicta reminisci, illos scilicet pro suo imperatore forum idoneum et concambium nostris jurasse. **27** Cæterum deserta transivimus, terramque pulcherrimam et opulentissimam, quæ sine interruptione protenditur usque Constantinopolim intravimus. Hic primo cœperunt injuriæ fieri et inveniri; nam cæteræ regiones quæ nobis necessaria competenter vendiderunt, nos omnino pacificos invenerunt. Græci autem suas civitates et castella observabant, et per murum funibus venalia submittebant; sed nostræ multitudini non sufficiebat victus tali mora ministratus. Peregrini ergo, in rerum abundantia penuriam non ferentes, prædis et rapinis sibi necessaria conquierebant. Visum tamen est aliquibus hoc Alemannorum nos præcedentium culpa fuisse, qui cum omnia prædarentur, invenimus eos insuper aliqua suburbia combussisse. Nam (quod ægre referendum est) Philippopolis extra muros nobilem burgum Latinorum habebat, qui supervenientibus abundanter pretio necessaria ministrabat. Ubi cum tabernis inse-

dissent Alemanni, malo auspicio adfuit jocular, qui licet eorum linguam ignoraret, tamen sedit, symbolum dedit, bibit, et post longam ingurgitationem, serpentem quem præcantatum in sinu habebat extrahit, et scypho terræ imposito superponit, et sic inter eos quorum mores et linguam nesciebat, cæteris lusibus joculariis sese frangit. Alemanni quasi viso prodigio illico cum furore consurgunt, mimum rapiunt, et in frustra discernunt. Scelusque unius omnibus imputant, dicentes quod eos occidere Græci veneno volebant. Turbatur urbs tumultu suburbii, et dux cum turba suorum ut sedaret turbam foras inermis sed festinus egreditur, turbatus autem a vino et furore oculus Alemannorum non arma videt, sed cursum. Unde **28** causa pacis accurrentibus occurrunt irati, putantes a se homicidii vindictam exigi. Illi autem fugientes in urbem recepti sunt.

Tunc sumptis arcubus (hæc enim sunt arma eorum) denuo exeunt, fugant quos fugerant, occidunt, vulnerant, expulsisque omnibus de suburbio, cessant. Ibi multi Alemannorum occisi sunt, et maxime in hospitibus, et pro pecuniis suis in speluncis projecti. Resumptis ergo animis et armis, ut vindicarent suam verecundiam et aliorum necem, redierunt et extra muros fere omnia combusserunt. Nostris etiam erant importabiles Alemanni. Nam quadam vice quidam nostrorum regie multitudinis oppressionem vitantes, et ideo præeuntes, juxta illos hospitali sunt. Itur ad forum ab utrisque, sed Alemanni non patiebantur ut Franci aliquid emerent, nisi postquam ipsi exinde satis habuissent. Inde rixa, imo garritus oboritur, ubi enim alter alterum non intelligens, cum clamosa voce impetit, garritus est. Franci ergo percutientes et repercussi, de foro cum victualibus redierunt. Alemanni autem, quia multi erant, paucorum Francorum super-

biam dedignant, contra illos arma sumunt, furiose invadunt, illique similiter armati animose resistunt. Sed Deus illud nefas nocte cito superveniente finivit. Nocte illa ignis eorum nec extinguere potuit, nec consopiri, quia mane debacchantes acrius surrexerunt. Sed sapientes eorum, stultorum genibus provoluti, humilitate et ratione insaniam sedaverunt. Sic Alemanni præcedentes omnia perturbant, et ideo Græci subsequenter nostrum pacificum fugiebant. Conventus tamen ecclesiarum, et clerus omnis de civitatibus exeuntes, cum iconiis suis et alio Græco apparatu, **29** illum semper cum timore et honore debito suscipiebant. Dux quoque Hesternensis, cognatus imperatoris, in via regi semper adhærens, et pacem indigenis, et ex parte forum fecit exhiberi peregrinis. Qui regi de victualibus satis honorifice serviebat, sed ipse inde sibi parum vel nihil retinens, modo totum divitiibus, modo pauperibus dividebat. Ideoque cum illo pax districtius servabatur, quia ibi minus necessitatis et amplius erat timoris. Multæ vero illum præcedebant acies et sequebantur, vel de foro, si poterant, vel de prædis quia hoc poterant, sibi abundantiam conquiritantes. Tandem venit Philippopolim, ubi Aluisus venerandus Atrebatensis episcopus, dum legatione Constantinopolim fungeretur, octavo Idus Septembris in sancta confessione obierat. Hic post longam ægritudinem dum inter festum sancti Bertini, cujus monachus fuerat, et Nativitatem beatæ Mariæ acrius urgeretur, obortis lacrymis, quarum gratiam semper habuerat, monachis suis et clericis convocatis dixit: Charissimi, festum sancti Bertini honore debito celebratis, sed quia solemnitati beatæ Mariæ vobiscum non intererem, impendite mihi gratiam quam potestis, ut præoccupantes eam, sumptis libris omne mihi servitium solemniter decantetis. Illi autem flebiliter obsequentes, diei et noctis omne servitium morosius decantarunt. At ille quotiescunque illud, Ave, singulare, vel nomen Virginis audiebat, in ipso mortis articulo, nitu debili, sed devoto surgebat. Post hæc reddidit Virgini animam, cujus ipsa tam devote jam tenebat memoriam. Corpus autem ejus extra urbem in ecclesia Sancti Georgii, ante altare venerandam habuit sepulturam. **30** Ad cujus tumulum rex postmodum veniens, illum obiisse doluit et cum suis episcopis et abbatibus ei lugubres exsequias iteravit. Sciendum quoque est quod nos pro certo vidimus febricitantes prius subitus ferebatur, deinde supra tumulum obdormire, postmodum de sua sanitate Deo et defuncto episcopo gratias agere. His autem paululum intermissis, libet Alemannos Constantinopolim duci, imo etiam et transduci, debet enim res ordine quo gesta est recitari. Incedunt igitur satis audacter, sed minus sapienter, quia, dum in terra illa ubique inveniunt opulentiam, et in ea non habent temperantiam, pedes eorum remanentes ebrii necabantur, et inhumatis eorum cadaveribus omnia fœdabantur. Unde

Francis sequentibus minus nocebant armati Græci quam occisi Alemanni. Illi vero venientes Andrinopolim, invenerunt transitum Constantinopolim, partim resistendo, partim consulendo prohibentes, et apud Sanctum Georgium de Sisto [an de Xysto?] mare strictius et solum fertilius asserentes. Sed imperator eorum resistentes et consulentes æqua lance vilipendit. Tendens ergo quo cœperat, in medio fere itinere pratium invenit, fluviolo quodam vel torrente irriguum, et mari contiguo terminatum. Dum igitur ibidem fixis tentoriis pernoctaret, erupit pluvia super eos quidem sicut audivimus modica, sed in montibus tanta inundantia, ut eos potius raperet quam aspergeret. Torrens enim tumidus, et rapidus tentoria sibi obvia, et quidquid continebant involvens et rapiens, in mare vicinum præcipitavit, et ipsorum multa millia submersit. Imperator autem et superstes multitudo, non sine dolore quidem, sed tamen velut **31** sine damno tantum malum perferentes, consurgunt, et quasi audaciores redditi pro eventu Constantinopolim veniunt. Erat ante urbem murorum ambitus spatiosus et speciosus, multimodam venationem includens, conductus etiam aquarum et stanna continens. Inerant etiam quædam fossa et concava, quæ loco nemonum animalibus præbebant latibula. In amenitate illa quædam palatia nimia ambitione fulgebant, quæ imperatores ad jucunditatem vernorum temporum sibi fundaverant. In hunc, ut verum fatear, deliciarum locum, Alemannus imperator irrupit, et undique pene omnia destruens, Græcorum delicias ipsis intuentibus suis usibus rapuit. Imperiale namque palatium et singulare quod muris supereminet urbis, istum sub se habet locum, et inhabitantium in eo fovet aspectum. Tamen si tale spectaculum Græco imperatori stuporem attulit, vel dolorem repressit, et per suos Alemanni colloquium postulavit. Sed alius eorum ingredi civitatem, alius egredi timuit aut noluit, et neuter pro altero mores suos aut fastus consuetudinum temperavit. Rex interim Francorum, cui semper mos fuit regiam majestatem humilitate condire, imperatori Alemannorum cum multa prece mandavit ut eum citra Brachium exspectaret, et quorum voluntas eadem eundem laborem susceperat, eodem consilio fruenterentur. Ipse vero fervore quo cœpit accelerat, et accepto a Græco imperatore duce itineris, imo potius erroris et mortis, transmeat. Et licet ego præscriperim, et verum sit de illius exercitu infinitos jam obiisse, audivimus tamen a Græcis qui numerarunt transeuntes eum cum nongentis millibus et quingentis sexaginta sex [forte. nonaginta.] transfretasse. **32** Venit ergo Nicomediam, ubi sui oborto scandalo schisma fecerunt. Imperator tetendit Iconium, frater autem ejus Otto Frisingensis episcopus, et nobiles multi cum eo maritima tenuerunt. Flebiles eorum eventus et celeres, loco et tempore referemus; sed ad nostros interim redeamus. Venerandus Metensis episcopus, et frater ejus Renaldus

comes de Monçon, et Tullensis episcopus Alemanos non ferentes, cum copioso exercitu adventum pacifici principis expectabant. Sed Græci quibus poterant injuriis et maxime fori subtractione illos transfretare cogebant, dicentes se pactum cum eorum imperatore firmasse, quod nullum suorum ibi permitterent remanere. Regii vero nuntii qui adhuc in urbe morabantur, hoc audientes, et verum esse credentes, litem illam tali pacto terminarunt, ut illi transirent, et forum idoneum in aliam partem expectantes haberent. Quo facto pauci Franci qui supervenerant remanserunt. Quos cum alios sequi monerent, cogerent nec impetrarent, immensam multitudinem Pincenatorum et Cumanorum ad eos debellandos miserunt, qui etiam in desertis Bogariæ per insidias de nostris plurimos occiderunt. Illi autem quemdam terræ tumulum ascendentes, et in eo se bigis et quadrigis sepientes, viriliter resisterunt. Ibi nostri primam perpessi sunt penuriam, quia forum non habebant, nec illi ab impugnatione cessabant. In urbe vero regii nuntii tarde licet hoc scientes, imperatorem adeunt nimia commotione ferentes. Cognito enim doloso scelere, de his qui transierunt pridie, conqueruntur, et maxime de his qui in urbe Christianorum ab infidelibus impugnantur. Tunc imperator quasi aliter Pincenatos in habere non posset, jubet nostros accedere propius, et subitus se ad pedem palatii hospitari et mercatum præberi.

Igitur illi audito nuntio claustra sua qualiacunque exeunt, et quo jussi fuerant quasi nihil timentes incedunt. Cum ecce illos Pincenatorum alii persequuntur, alii locum illorum occupare nituntur. Illi autem celeriter et viriliter revertentes et persequentibus locum suum occupantibus animose resisterunt. Ibi multi pedites ut expeditius fugerent, suarum rerum projicientes aliqua perdidit. Tunc quidam nuntiorum ardentius inflammati, Eurardus videlicet de Britoilo, et Manasses de Bugues, et Ansellus dapifer Flandrensis, et quidam alii judicantes melius honeste pati mortem suam quam turpiter videre suorum, armantur, civitatem exeunt, junguntur suis, et participes efficiuntur discriminis. Magister vero templi domnus Eurardus de Barris, et Bartholomæus cancellarius, Herchembaudus Burbonensis, et quidam alii imperatorem aggredientes, eum quem tunc viribus superare non poterant, ratione vicerunt. Jurat ille se hoc nescisse, suis petit veniam, nostrosque facit juxta palatium hospitari, et omni propulsa inquietudine, mercatum facit præberi. Esset nuntiis satisfactum, nisi probarent scelus ex scelere; didicerant enim eum cum Turcis pacem habere. Et qui regi scripserat ad debellandas gentes incredulas secum ire, et se de illis novam et gloriosam victoriam habuisse, certum erat cum eisdem inducias duodecim annorum firmasse. Angebatur etiam ex hoc, et declarabatur perfidia, quod per regnum ejus sola incedebat multitudo secura. Episcopus enim Lingonensis, et comes Wareneensis, et

quidam alii qui ad arma sibi præparanda, ciborumque viaticum Constantinopolim paucos præmiserant, magna rerum damna pertulerant, et suorum vulnera mortesque dolebant. Et hoc non semel accidit. Ex quo enim terram ipsius intravimus suorum atrocitatem, quia viribus erant impares, perpessi sumus. Esset hoc forsitan tolerabile, et poterat diei mala quæ pertulimus, malis quæ fecimus meruisse, nisi blasphemiam jungeretur. Nam si nostri sacerdotes missas super eorum altaria celebrabant, quasi essent profanata, lustrando et abluendo postea expiabant. Habent omnes divites capellas proprias, picturis, marmore, et lampadibus sic ornatas, ut unusquisque eorum merito diceret: *Domine, dilexi decorem domus tuæ (Psalm. xxv)*, si lampas in eis orthodoxæ fidei coruscaret. Sed prohi nefas! audivimus scelus eorum morte luendum, quia quotiescunque nostrorum connubia contrahunt, antequam conveniant, eum qui Romano more baptizatus est, rebaptizant. Alias hæreses eorum novimus, et de more sacrificii, et de processione Spiritus sancti. Sed nihil horum nostram paginam sordidaret, nisi nostræ materiæ conveniret.

His enim de causis nostrorum incurrerant odium, exierat namque inter laicos etiam error eorum. Ob hoc judicabantur non esse Christiani, caedesque illorum ducebantur pro nihilo, et a prædis et rapinis difficiliter poterant revocari. Sed revertamur ad regem, qui, licet fere diebus singulis novos imperatoris nuntios habeat, causatur tamen moras suorum, quia quid cum eis agatur ignorat. Bona semper nuntiant, nunquam ostendunt, et minus creduntur, quia omnes eundem adulationis semper habent proœmium. Polychronias eorum suscipit, sed vilipendit: sic enim vocantur reverentiæ quas non solum regibus, sed etiam quibuslibet suis majoribus exhibent, caput et corpus submissius inclinantes, vel fixis in terram genibus, vel etiam sese toto corpore prosternentes. Interdum imperatrix reginæ scribebat, et tunc Græci penitus frangebantur in feminas, omne virile robur, et verborum et animi deponentes. Leviter jurabant quidquid nos velle putabant, sed nec nobis fidem, nec sibi verecundiam conservabant. Generalis est eorum enim sententia non imputari perjurium, quod sit propter sacrum imperium. Nec me putet aliquis odiosum genus hominum persequi, et odio eorum fingere quæ non vidi, requisitus enim quicumque Græcos venerit, fatebitur quia quando timent, nimia sui dejectione vilescunt et quando prævalent, gravi subditorum oppressionem superbiunt. Cæterum multo studio consulendo laborabant ut rex ab Andrinopoli ad Sanctum Georgium de Sisto gressum diverteret, et ibi celeriter et utilius transfretaret. Rex autem noluit incipere, quod Francos audiebat nunquam fecisse. Igitur eisdem vestigiis, sed non eisdem auspiciis Alemannos subsequitur præcedentes. Et cum ad unam diem Constantinopolim propinquasset, suos nuntios habuit obvios, rumores de

imperatore quos jam ex parte retulimus reportantes. Tunc fuere qui regi consulerent retrocedere, et terram opulentissimam cum castellis et urbibus capere, et interim regi Rogerio, qui tunc imperatorem maxime impugnabat, scriberet, et ejus adjutus navigio ipsam Constantinopolim expugnaret. Sed vae nobis, imo Petri apostoli subditis omnibus, quod non prævaluerunt voces eorum! Processimus igitur et nobis appropinquantibus civitati, ecce omnes illius nobiles et divites, tam cleri quam populi, cæteratim regi obviam processerunt, et cum honore debito susceperunt, rogantes humiliter ut ad imperatorem intraret, et de sua visione et collocactione illius desiderium adimpleret. Rex autem ejus timori compatiens, et petitioni obediens, cum paucis suorum intravit, et eum in porticu palatii satis imperialiter

obvium habuit. Erant fere coævi et coæquales, solis moribus, vestibus dissimiles. Tandem post amplexus et oscula mutuo habita, interius processerunt, ubi positus duobus sedilibus pariter subsederunt. Circumstante autem corona suorum, loquuntur per interpretem; requirit imperator esse regis et voluntatem, optans ei quæ Dei sunt, quæ sua sunt reprimittens; utinam sicut honeste, sive vere! Si gestus corporis si alacritas faciei, si verba cordis intima demonstrarent, circumstantes illum nimio affectu regem diligere comprobarent; sed tale argumentum probabile est, non necessarium. Post hæc sicut fratres ab invicem discesserunt, et regem foras ad palatium in quo erat hospitatus, imperii nobiles conduxerunt.

LIBELLUS QUARTUS.

Constantinopolis Græcorum gloria, fama dives et rebus ditior, ad formam veli navalis in trigonum ducitur. In interiori angulo Sanctam Sophiam habet, et palatium Constantini, in quo capella est quæ sacrosanctis reliquiis honoratur; duobus autem lateribus mari præcingitur. Venientes ad urbem, Brachium Sancti Georgii ad dexteram et quemdam profluvium qui de ipso procedens, ad quatuor fere millia tenditur, habebamus ad lævam. Ibi palatium, quod dicitur Blacherna, fundatur quidem in humili, sed sumptu et arte, decenti proceritate consurgit, et triplici confinio triplicem habitantibus jucunditatem offerens, mare, campos, urbemque visibus alternis despicit. Exterior ejus pulchritudo fere incomparabilis est, interior vero quidquid de illa dixero superabit. Auro depingitur undique, variisque coloribus, et marmore studioso artificio sternitur area, et nescio quid ei plus conferat pretii, vel pulchritudinis, ars subtilis, vel pretiosa materia. Latus tertium de trigono civitatis, campos habet, sed duplici muro munitur, et turribus, qui a mari usque ad palatium fere duobus millibus tenditur. Hic nec robore firmus est, nec turre in altum subrigit, sed urbs, sicut æstimo, in sua multitudine, et antiqua quiete confidit. Infra muros terra vacua est, quæ aratra patitur et ligones, habens hortos omne genus oleorum civibus exhibentes. A foris subterranei conductus influunt, qui aquas dulces civitati largiter tribuunt. Ipsa quidem sordida est et fetida, multisque in locis perpetua nocte damnata. Divites enim suis aedificiis vias tegunt, sordesque et tenebras pauperibus et hospitibus derelinquunt. Ibi caedes exercentur, et atrocitatem et quæ tenebras diligunt alia scelera. Quoniam autem in hæc urbe vivitur sine jure, quæ tot quasi dominos habet, quot divites, et pene tot fures quot pauperes, ibi sceleratus quisque nec me-

tum habet nec verecundiam ubi scelus nec lege vindicatur, nec luce venit in palam. In omnibus modum excedit; nam sicut divitiis urbes alias superat, sic etiam vitiis. Multas quoque habet ecclesias, Sanctæ Sophiæ magnitudine impares, non de core; quæ sicut sunt admirabiles pulchritudine, sic sunt etiam numerosis sanctorum pignoribus venerandæ. Ad has intrabant qui poterant, alii curiositate videndi, alii devotione fideli. Rex quoque, duce imperatore loca sancta visitavit, et revertens, cum eo victus precum instantia comedit, Convivium illud sicut gloriosos convivas habuit, sic apparatus mirifice, dapum delicias, voluptuosos jocularum plausibus, aures, et os et oculos satiavit. Timebant illi regi multi suorum; ipse vero, qui Deo commiserat curam sui, fide et animositate penitus nihil timebat. Non enim cito credit sibi noceri, qui nocendi non habet animum, licet Græci nullum argumentum perfidiæ demonstrarent: credo enim illos non tam sedulum exhibuisse servitium, si bona cogitarent. Suas vero dissimulabant injurias, post Brachii transitum exigendas. Nec imputabatur eis si portas urbis multitudini obserabant, quia multas eorum domos, et oliveta combusserant, vel penuria nemorum, vel insolentia et ebrietate stultorum. Faciebat eis rex aures, manus et pedes sæpius detrunçare, nec sic poterat eorum vesaniam refrenare. Imo erat necessarium alterum e duobus, vel, multa millia simul occidere, vel eorum mala plurima tolerare. Forum igitur satis abundanter nobis afferebat navigium; et ante palatium, vel etiam in tentoriis habebamus congruum si duraret, concambium, minus quam duobus denariis stammam unam, et earum triginta tres solidos propter marcæ.

Postquam vero tribus dietis urbem transivimus, pro una vel vi denarios, et pro xii solidis mar-